

MAKTABGACHA TA'LIM TASHKILOTIDA BOLALAR PSIXOLOGIYASINING RIVOJLANISH BOSQICHLARI

Shoimqulova Moxira Abdumuxtorovna

Andijon viloyati Marhamat tumani

14-Davlat maktabgacha ta'lim tashkiloti uslubchisi

+998-99-313-06-90

mohirasoi mkulova@gmail.com

<https://doi.org/10.5281/zenodo.11543688>

Annotatsiya: mazkur maqola maktabgacha ta'lim tashkilotlarida bolalar psixologiyasining rivojlanish bosqichlari haqida batafsil ma'lumot beradi. Bolalarning hissiy, ijtimoiy va kognitiv rivojlanishida muhim bosqichlar va ularning kelajakdagi shaxsiy va akademik muvaffaqiyatlariga qanday asos solishini tahlil qiladi. Shu bilan bir qatorda maktabgacha ta'lim muassasalaridagi pedagoglar, psixologlar va ota-onalar uchun bolalarning turli rivojlanish bosqichlarini tushunish va ularni qo'llab-quvvatlashda foydali bo'lishi mumkin. Bolalarning to'liq rivojlanishini ta'minlashda maktabgacha ta'lim tashkilotlarining roli beqiyosdir.

Kalit so'zlar: bolalar psixologiyasi, rivojlanish bosqichlari, maktabgacha ta'lim, hissiy rivojlanish, ijtimoiy rivojlanish, kognitiv rivojlanish.

Maktabgacha yoshdagi bolalar tez rivojlanuvchi psixologik jarayonlarni boshdan kechiradilar. Ushbu bosqichda bolalar o'zlarini va atrofdagi dunyoni tushunishni o'rganadilar. Maktabgacha ta'lim tashkilotlari bolalarning turli rivojlanish bosqichlarida ularga mos keladigan ta'lim va tarbiya berish orqali ularning to'liq salohiyatini namoyon qilishda muhim rol o'ynaydi.

Fikr va mulohazalar

Bolalarning rivojlanish bosqichlari, jumladan, hissiy rivojlanish, ijtimoiy o'zaro munosabatlar va kognitiv qobiliyatlarining shakllanishi, ularning kelajakdagi shaxsiy va akademik yutuqlariga asos yaratadi. Maktabgacha ta'lim tashkilotlari ushbu bosqichlarni qo'llab-quvvatlash orqali bolalarga mustahkam asos qurishlariga yordam beradi.

Muhokama va natijalar

Bolalarning rivojlanish bosqichlari har bir bola uchun individual tarzda kechadi. Ta'lim-tarbiya jarayonida ularning yoshiga va rivojlanish darajasiga mos keladigan yondashuvlar qo'llanilishi kerak. Bolalarning hissiy va ijtimoiy ehtiyojlarini qondirish, shuningdek, ularning kognitiv rivojlanishini rag'batlantirish, ularning kelajakdagi muvaffaqiyatlariga ijobiy ta'sir ko'rsatadi.

Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida bolalar psixologiyasining rivojlanish bosqichlari, bolalarning jismoniy, hissiy, ijtimoiy va kognitiv rivojlanishlarini qamrab oladi. Ushbu davrda bolalar tez o'sib, o'zlarining atrofdagi dunyoni tushunish va o'zaro munosabatlarni rivojlantirish qobiliyatlarini shakllantiradilar.

Psixologik ta'limda bolalar psixologiyasi bo'yicha umumiy ma'lumotlar bilan chegaralanmaydi, balki maktabgacha ta'lim tashkilotining o'ziga xos xususiyatlarini o'rganish natijalariga tayanadi, pedagogik jamoaning malakasi va xususiyatlarini, bolalar va ota-onalarning o'ziga xosligini hisobga oladi. Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida psixologik xizmatni yo'lga qo'yish va bu sohani yanada rivojlantirish uchun ko'pgina imkoniyatlar yaratildi. Ta'lim tizimidagi psixologik xizmatni rivojlantirishdan ko'zlangan asosiy maqsad bolaning aqliy va ruhiy salomatligini ta'minlashdir. Bolalar bog'chasidagi psixolog – bu aqliy

rivojlanishning umumiy qonunlarini va ushbu rivojlanishning yosh xususiyatlarini hamda uning individual variantlarini tushunadigan, bolani yaxshi biladigan va chuqur tushunadigan shaxs.

Maktabgacha psixologik yoshdagi davrda individuallashtirilgan shaxsiy neoplazmalarning avvalgi psixologik yoshi oxirida paydo bo'lgan shaxsiy xususiyatlarini (kuch, tezlik, hajm, sur'at, ritm) takomillashtirish, rivojlanish, mazmun jihatidan va rasmiy-dinamik xususiyatlar davri hisoblanadi.

Shaxsiylashtirish jarayoni qonuniy ravishda bolaning shaxsiy rivojlanishini amplifikatsiya qilish jarayonining variantlaridan biridir va bu, ko'p jihatdan, bolalik davrida bola shaxsiyatining shakllanishi, uning kelajakdagi hayotiga bog'liq bo'ladi. Bolalikda biz bilan sodir bo'lgan barcha voqealar bizning keyingi rivojlanish davrimizda chuqur iz qoldiradi. Bolaning qiyinchilik va yordamga muhtoj chog'ida ota-onaning sezgirligi va farzandiga nisbatan mehr-muhabbatining yetarli bo'lishi katta ahamiyat kasb etadi. Maktabgacha ta'lim tashkilotida psixologik xizmat ko'rsatishda asosiy e'tiborni – bolaning muammolari qor kabi o'sib borgunga qadar kutmasdan, uni bartaraf etish, bolalar psixologiga o'z vaqtida murojaat qilishdir.

Maktabgacha yoshdagi bolalar uchun muhim bo'lgan asosiy rivojlanish bosqichlari quyidagilardan iborat:

1. Hissiy va Jismoniy Rivojlanish

Maktabgacha yoshdagi bolalar tez jismoniy o'sishni boshdan kechiradilar, bu esa ularning motorik ko'nikmalarini, jumladan mayda va yirik motorikalarini rivojlantirishga yordam beradi. Shuningdek, bu davrda bolalar o'zlarining hissiy reaksiyalarini ifodalash va boshqarish qobiliyatlarini rivojlantiradilar.

2. Ijtimoiy Rivojlanish

Bolalar o'zaro munosabatlarda qanday munosabatda bo'lishni, o'zlarini ijtimoiy muhitda qanday tutishni o'rganadilar. Ular o'z tengdoshlari va kattalar bilan aloqa qilish orqali o'zaro munosabatlarni rivojlantirish, hamkorlik qilish va navbat kutish kabi ijtimoiy ko'nikmalarni egallaydilar.

3. Til va Kommunikatsiya Ko'nikmalari

Maktabgacha yoshdagi bolalar til va kommunikatsiya ko'nikmalarini tez rivojlantiradilar. Bu davrda ular yangi so'zlar va iboralarni o'rganadilar, o'z fikrlarini ifodalash qobiliyatlarini yaxshilaydilar va boshqalar bilan samarali muloqot qilishni o'rganadilar.

4. Kognitiv Rivojlanish

Bolalar o'zlarining atrofdagi dunyoni tushunish, muammolarni hal qilish, sabab-oqibat munosabatlarini anglash kabi kognitiv qobiliyatlarini rivojlantiradilar. Ushbu davrda ular xotira, diqqat va fikrlash qobiliyatlarini yaxshilaydilar.

Maktabgacha yoshdagi bolaning psixofizik rivojlanish xususiyatlari

1. "Farzandimiz to'g'ri rivojlanyaptimi?" Bu savol deyarli har bir ota-onani tashvishga solmoqda. Bola birinchi marta paydo bo'lgan oilalarda bu ayniqsa tashvish tug'diradi. Bu tabiiy tashvish va faqat turli yoshdagi chaqaloq "nima qilishi" kerakligini bilish bilan shug'ullanish mumkin. Bolaning psixomotor rivojlanishi deganda nima tushuniladi?

Psixomotor rivojlanish - bu bolaning yoshi, tug'ma va irsiy fazilatlariga qarab intellektual va harakat qobiliyatlarini rivojlantirish, shu tufayli bola tashqi muhit bilan o'zaro aloqada bo'ladi.

Bola tanasining rivojlanishi morfologik, funksional va biokimyoviy o'zgarishlar bilan kechadigan murakkab uzluksiz jarayon bo'lib, u turli bosqichlarda aniq ketma-ketlikga ega.

Bundan tashqari, bola tanasining rivojlanishi bosqichma-bosqich davom etadi; bundan tashqari, har bir keyingi yosh bosqichi avvalgisining yakuniy shakllanishi paytida yuz beradi.

Kichikintoyning rivojlanishi ikki tarkibiy qismdan iborat: ular bir-biri bilan chambarchas bog'liq bo'lgan aqliy va jismoniy rivojlanish; ulardan birining kechikishi boshqasining kechikishiga olib kelishi mumkin.

Bolaning rivojlanishining yoshga bog'liq xususiyatlarini bilish tarbiyachilar va ota-onalarga maktabgacha yoshdagi bolalarning jismoniy tarbiyasini to'g'ri amalga oshirishga yordam beradi: ularning jismoniy va aqliy rivojlanishini nazorat qilish, mashqlarni tanlash, temperleme protseduralari, o'yinlar. Va, albatta, bolaning rivojlanish bosqichlari haqidagi bilim, rivojlanishdagi eng kichik og'ishlarni o'z vaqtida sezishimizga imkon beradi va bolani rivojlanishida qo'pol qonunbuzarliklar shakllanishiga yo'l qo'ymaslik uchun iloji boricha tuzatish ishlarini boshlashga imkon beradi.

2. Bola rivojlanishining asosiy bosqichlari qaysi va u hayotining turli davrlarida nimalar qila olishi kerak?

- neonatal davr (hayotning birinchi 28 kuni)
- go'daklik davri (29 kundan 1 yoshgacha)
- maktabgacha yosh (1 yoshdan 3 yoshgacha)
- maktabgacha yosh (3 yoshdan 6 yoshgacha)
- kichik maktab davri (7 yoshdan 11 yoshgacha)
- katta maktab davri (12 yoshdan 18 yoshgacha)

Shaxsiy yosh davrlarining chegaralari keskin emas, ular bir-biriga o'tadi.

Hozirgi davrda bolalar rivojlanishining xususiyatlaridan biri bu tezlashish - rivojlanishning tezlashishi, ma'lum yosh guruhlarida og'irlik va balandlik, balog'at yoshining erta boshlanishi. Har bir yosh davri o'ziga xos xususiyatlarga ega va hozirgi paytda nimalarga e'tibor berish muhimligini bilishingiz kerak. Va asosiy ko'nikmalarni shakllantirish vaqti bilan tanishib chiqib, siz bolaning rivojlanish darajasini aniqlab olishingiz va agar kerak bo'lsa, darhol mutaxassisdan yordam so'rashingiz mumkin.

Bola rivojlanishining birinchi va juda muhim bosqichi hayotning birinchi yilida sodir bo'ladi. Ayni paytda, bola har kuni tom ma'noda yangi narsa qilganda va diqqatli ona bunga e'tibor bera oladigan bo'lsa, juda jadal rivojlanish qayd etiladi.

Ota-onalarning kayfiyati bolalarga osonlikcha yetkaziladi. Bolaning otasi yoki onasi tomonidan baland, g'azablangan qichqirig'i uni tezda hayajonlantiradi - ko'z yoshlari paydo bo'ladi, chaqaloq injiq bo'lishni boshlaydi.

Kiyinish, yuvinish yoki yotish paytida bolani "silkitib" yuboradigan keskin harakatlar uning kattalarning ko'rsatmalarini bajarishdan bosh tortishiga olib keladi.

Shuning uchun ota-onalar har qanday vaziyatda ham bolaga nisbatan bir tekis va xotirjam munosabatda bo'lishlari, "hissiy buzilishlar", asabiy ohang va h.k.

Maktabgacha ta'lim tashkilotlari ushbu rivojlanish bosqichlarida bolalarga qo'llab-quvvatlash va ularga mos keladigan ta'lim-tarbiya berish orqali ularning to'liq salohiyatini namoyon qilishda muhim rol o'ynaydi. O'yin asosidagi faoliyatlar, ijodiy mashg'ulotlar, guruhdagi ishlar va o'qituvchilar bilan yakkaxon ishlash kabi usullar bolalarning har tomonlama rivojlanishini ta'minlashda foydalaniladi. Bolalar uchun yaratilgan qo'llab-quvvatlovchi va

rag'batlantiruvchi muhit ularning rivojlanishida muhim ahamiyatga ega bo'lib, ularning kelajakdagi muvaffaqiyatlariga poydevor qo'yadi.

Xulosa qilib aytadigan bo'lsak, Maktabgacha ta'lim tashkilotlari bolalarning psixologik rivojlanish bosqichlarini qo'llab-quvvatlash orqali ularning kelajakdagi farovonligi va muvaffaqiyatiga katta hissa qo'shadi. Bolalarning hissiy, ijtimoiy va kognitiv rivojlanishini to'g'ri yo'naltirish, ularning to'liq salohiyatini namoyon qilishda hal qiluvchi ahamiyatga ega.

References:

1. Bolalar psixologiyasi: Rivojlanish bosqichlari va ularning ahamiyati. Toshkent: Pedagogika va psixologiya, 2023.
2. Maktabgacha ta'limda bolalar rivojlanishining asosiy bosqichlari. Toshkent: Bolalar tarbiyasi, 2023.
3. Hissiy va ijtimoiy rivojlanish: Maktabgacha yoshdagi bolalar uchun yondashuvlar. Toshkent: Ta'lim va tarbiya, 2023.
4. <https://cyberleninka.ru/article/n/maktabgacha-talim-muassasalarida-bolalar-psixologiyasi>
5. <https://mpe.uz/post-detail/posts/opportunity-is-limited/860>
6. Toshpo'latov, A. (2023). SHAXS PSIXODIAGNOSTIKASIDA PROYEKTIV METODIKALARDAN FOYDALANISH. Евразийский журнал социальных наук, философии и культуры, 3(5 Part 2), 170–178. извлечено от <https://in-academy.uz/index.php/ejsspc/article/view/16154> DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.8001510>